

โครงการสาธิตอนุรักษ์เรือนไทยในพื้นที่คลองอ้อมนนท์จังหวัดนนทบุรี :
 “ศูนย์ข้อมูลชุมชนวัดบางอ้อยช้าง”

Demonstration project to conserve the Thai house in Nonthaburi Om Canal area :
 Wat Bang Oy Chang Community Data Center

วัชรวิ วัชรสินธุ์

รองศาสตราจารย์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

บทคัดย่อ

ตามคำเชิญขององค์การบริหารส่วนตำบลบางสีทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ในปี พ.ศ.2548 ที่ขอให้ผู้เขียนทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาด้านศิลปสถาปัตยกรรม “ศูนย์ข้อมูลชุมชนวัดบางอ้อยช้าง” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการสาธิตในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในพื้นที่คลองอ้อมนนท์จังหวัดนนทบุรี โดย สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ร่วมกับ Danish International Development Assistance (DANIDA) นั้น นับเป็นโอกาสอันดียิ่งทางวิชาการสำหรับผู้เขียน ในการที่ได้ปฏิบัติงานอนุรักษ์เรือนไทยในแหล่งมรดกวัฒนธรรม “คลองอ้อมนนท์ จังหวัดนนทบุรี” ในมิติของคุณค่าทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม

โครงการสาธิตดังกล่าว เป็นการย้ายเรือนไทยโบราณอายุกว่า 100 ปี ซึ่งผู้มีจิตศรัทธาได้พร้อมใจกันซื้อมาถวายวัดให้ใช้เป็นโรงครัวมาเป็นเวลากว่า 50 ปี ซึ่งคณะกรรมการชุมชนพิจารณาเห็นว่า มีสภาพทรุดโทรมและไม่เหมาะสมที่จะตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมเดิม นำไปปลูกขึ้น ณ สถานที่อันควรแห่งใหม่ โดยทำการซ่อมแซมตัวเรือน ต่อเติมชาน รั้ว ชุ่มบันไดทางขึ้น ตลอดจนปรับปรุงภูมิสถาปัตยกรรมโดยรอบอาคารเพื่อให้อาคารแลดูสง่างามเหมาะสมที่จะใช้เป็นอาคารเกียรติยศ “ศูนย์ข้อมูลชุมชนวัดบางอ้อยช้าง”

ด้วยสำนึกของนักประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและนักอนุรักษ์ ผู้เขียนได้ร้องขอคณะช่างให้รักษาตัวอักษรลายมือที่ฝาบานหน้าต่าง ได้สืบค้นประวัติความเป็นมาของเรือนและทายาทของเจ้าของเรือนที่ยังคงมีชีวิตอยู่ ได้สัมภาษณ์ประวัติย่อของผู้อาวุโสในชุมชนที่อาศัยอยู่รอบบริเวณวัด และลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานก่อสร้าง จัดพิมพ์เป็นคำบรรยายประกอบภาพติดแสดงถาวรไว้เป็นฐานข้อมูลของศูนย์ฯ ตลอดจนได้ทำการศึกษาวิเคราะห์สัดส่วนตัวเรือนสกุลช่างเมืองนนท์บันทึกเก็บไว้

การดำเนินงานก่อสร้างตลอดระยะเวลา 90 วัน ที่มีผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งเป็นที่นับถือของชุมชนหลายท่านได้แวะเวียนมาดูการปฏิบัติงานของคณะช่างอยู่ไม่ขาด อีกทั้งการที่สมาชิกของชุมชนที่อาศัยอยู่ติดเขตวัดตลอดจนผู้ที่ต้องเดินทางผ่านไปมาอาศัยทำน้ำของวัดได้เห็นภาพการปฏิบัติงานค่อยๆ ดำเนินไปจากพื้นที่ว่างเปล่าจนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์เป็นเรือนอันสง่างามนั้น นับเป็นความสำเร็จของโครงการที่ประสงคิให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกใน “คุณค่าของเรือนไทยโบราณ” ประเมินผลได้จากความร่วมมือร่วมใจกันเป็นหนึ่งเดียวของบุคคลต่างสถานะภาพของชุมชน ในการร่วมกันจัดงานฉลองขึ้นเรือนใหม่ โดยไม่รีรอพิธีเปิดศูนย์อย่างเป็นทางการ ในวันฉลองขึ้นเรือน นางอำนวยการ แ้วสกุล (อายุ 71 ปี) ทายาทเจ้าของเรือนรุ่นลูก เมื่อได้เห็นลายมือของบิดาที่เขียนด้วยดินสอพองไว้บนบานหน้าต่างฝาเสี้ยว บันทึกวันเดือนปีเกิดของลูกๆ ทั้งหมด นางชี้ที่ตัวอักษรดังกล่าวพร้อมอ่านดังๆ ด้วยน้ำเสียงเครือ ว่า “อำนวยการ วันอังคาร แรม ๓ ค่ำ เดือนนี้ปีจอ นี่วันเกิดฉัน” เป็นความประทับใจที่มีอาจลืมได้เลยสำหรับผู้มาร่วมงานในขณะนั้น

ปัจจุบันนี้ศูนย์ข้อมูลอยู่ในความดูแลของคณะกรรมการชุมชนวัดบางอ้อยช้าง มีนักศึกษาและนักท่องเที่ยวทั้งไทยและเทศที่ล่องเรือมาตามคลองอ้อมนนท์ได้พากันขึ้นเยี่ยมชมเรือนอยู่อย่างไม่ขาดสาย

คำสำคัญ : คุณค่าของเรือนไทย, โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในพื้นที่คลองอ้อมนนท์จังหวัดนนทบุรี, ศูนย์ข้อมูลชุมชนวัดบางอ้อยช้าง

Abstract

The Bang Sithong Tambon Administration invited me to be the architectural art advisor to its conservation project in 2005. The “Wat Bang Oy Chang Community Data Center” plan was part of the demonstration programs of the conservation project of artistic environment in Nonthaburi Om Canal area ; initiated by the office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning in cooperation with the Danish International Development Assistance (DANIDA). The practical conservation work of moving and renovating a traditional Thai house offered an excellent academic opportunity for me to gain architectural insight of the Thai house in Nonthaburi Om Canal area.

The work involved moving an old wooden house dated over 100 years donated to the monastery by a group of devotees to be a kitchen for over 50 years. The Wat Bang Oy Chang Community Council agreed that the house was too dilapidated to be left on the old site. In order to have a distinguished center, extensive repair and addition of porch, railing, entrance and landscaping are needed.

For the interpretation of the conservation work of the Thai house to the public’s appreciation and understanding of our architectural history I directed the work crew to keep lettering on the wood panels intact. Inquiries were made on the history of the house and its occupants through time. Senior members of the community were interviewed. Steps in construction of the house were recorded and photographed for later permanent exhibit inside the Center. The engineering structure and assembling style of the builders with detailed measurements of proportion were analyzed and documented.

During the 90 days of work, there were constant visits from respected senior local inhabitants, and passers-by. They witnessed the raising of a heritage house. The measure of success in raising community awareness of the “merit of ancient Nonthaburi Thai House” was evident on the day the community united to celebrate the opening of “Wat Bang Oy Chang Community Data Center”. The indelible impression of the opening day was of Mrs. Amnuay Paewsakul (71 years old) pointing to her father’s handwriting in white clay on a window panel recording all his children’s birth dates. She read with shaken voice, “Amnuay, Tuesday, 3rd day of waning moon, second month, year of the dog; that’s my birthday.” Now the Center, under supervision of the Community Council, regularly attracts students and tourists.

Keywords : The merit of ancient Thai House, The conservation project of artistic environment in Nonthaburi Om Canal area, Wat Bang Oy Chang Community Data Center

1. บทนำ

“ศูนย์ข้อมูลชุมชนวัดบางอ้อยช้าง” ณ ตำบลบางสีทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เป็นส่วนหนึ่งของโครงการสาธิต (Demonstration Project) ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในพื้นที่คลองอ้อมนนท์จังหวัดนนทบุรี ซึ่งสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ร่วมกับองค์กรความช่วยเหลือแห่งประเทศไทยหรือ DANIDA (Danish International Development Assistance) ดำเนินโครงการสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Thailand Cultural Environmental Project) ซึ่งมุ่งเน้นและบันทึกทรัพยากรทางวัฒนธรรม รวมทั้งการบูรณาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเข้าในแผนพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มผลประโยชน์ของชุมชนทุกกลุ่ม และเพื่อให้โครงการนี้มีความเป็นไปได้จริงและต่อเนื่อง รัฐบาลเดนมาร์กจึงได้ส่งเสริมให้มีการตั้งโครงการสาธิตในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เน้นให้ชุมชนและองค์กรท้องถิ่นร่วมกันดำเนินการ¹ โดยใช้งบประมาณจากทั้งสองฝ่ายๆ ละเท่าๆ กัน

จากการสำรวจภาคสนามทั้งทางด้านกายภาพและความพร้อมของท้องถิ่น พบว่าพื้นที่บริเวณหมู่ 2 ตำบลบางสีทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ซึ่งนอกจากจะเป็นพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแล้ว ยังเป็นพื้นที่ที่ยังคงรักษาสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมไว้ได้ดี มีอาคารทรงไทยหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก บ้างอยู่ในสภาพทรุดโทรม บ้างถูกเปลี่ยนแปลงรูปแบบและวัสดุอาคารโดยขาดความรู้ความเข้าใจในการปรับปรุงซ่อมแซมที่เหมาะสม

รูปที่ 1. แผนที่ดาวเทียม <http://www.PointAsia.com> Nov.2006 แสดงที่ตั้งเดิมของเรือนอนุรักษ์ และ ที่ตั้งใหม่ของ “ศูนย์ข้อมูลชุมชนวัดบางอ้อยช้าง”

รูปที่ 2. สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของอาคารริมคลองอ้อมนนท์ (พ.ศ.2548)

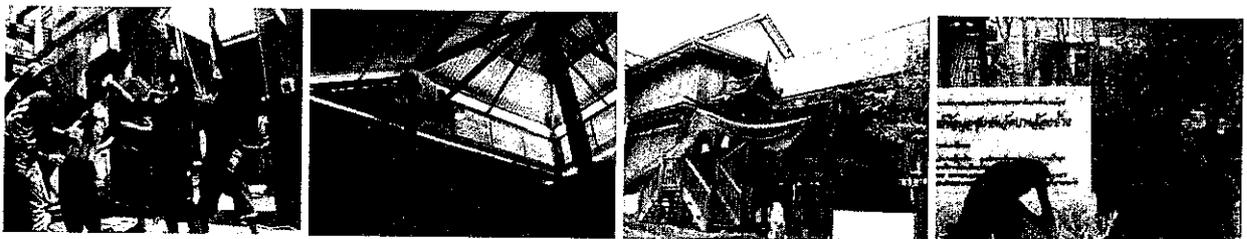
เดิมทีคณะทำงานโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดนนทบุรี มีความประสงค์ที่จะทำการซื้อหรือย้ายอาคารที่มีความสำคัญแต่มีสภาพทรุดโทรมและไม่สามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมเดิมได้มาทำการบูรณะ เพื่อเป็นตัวอย่างในการซ่อมแซมอาคารและเพื่อเป็นสาธารณะประโยชน์ในการจัดตั้งเป็น “ศูนย์ข้อมูลชุมชน” องค์การบริหารส่วนตำบลบางสีทองจึงได้จัดทำโครงการจัดหาอาคารที่มีคุณสมบัติตรงตามเงื่อนไขดังกล่าว ในการนี้คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนวัดบางอ้อยช้างได้เสนอให้ใช้เรือนไทยภายในวัดบางอ้อยช้าง ซึ่งนายเปลื้อง และญาติผู้มีจิตศรัทธาได้พร้อมใจกันซื้อมาถวายวัดใช้เป็นโรงครัวมาตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ.2500 เป็นอาคารในการดำเนินการบูรณะให้เป็น “ศูนย์ข้อมูลชุมชนวัดบางอ้อยช้าง”

การดำเนินงานเพื่อคัดเลือกช่างฝีมือจากภายในท้องถิ่น ที่เหมาะสมในการปรับปรุงอาคารได้ใช้เวลาเนิ่นนานออกไป เหลือระยะเวลาอีกเพียงไม่ถึง 6 เดือน ก่อนหน้าที่ทางองค์กรความช่วยเหลือแห่งประเทศไทยจะยกเลิกเงินสนับสนุนโครงการตามสัญญา ซึ่งคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกคณะช่าง ซึ่งประกอบไปด้วยคณะกรรมการจาก สำนักนโยบายและแผนฯ (สผ.) องค์การบริหารส่วนตำบลบางสีทอง และ คณะกรรมการชุมชนวัดบางอ้อยช้าง จำเป็นต้องหาช่างฝีมือจากภายนอกท้องถิ่นที่เข้ามาเป็นทางเลือก ซึ่งใช้วิธีการพิจารณาจากผลงานที่คณะช่างฝีมือเหล่านั้นได้ดำเนินการลุล่วงไปแล้วเป็นสำคัญ คณะช่างที่ได้รับคัดเลือกให้ดำเนินการมีเวลาในการปฏิบัติงานจริงเพียง 90 วัน

2. การดำเนินงานโครงการ

ด้วยเหตุที่มีเวลาจำกัด การดำเนินงานภาคสนามจำเป็นต้องกระทำพร้อมกันทั้งงานรื้อถอนและงานปลูกเรือนในที่ใหม่ ภาระงานสำคัญตามลำดับการดำเนินงาน ได้แก่

- งานรื้อหลังคาโรงครัวและเรือนไทยซึ่งถูกหลังคาเพิงของโรงครัวพาดอยู่โดยรอบทั้ง 4 ด้านออกจากที่ตั้ง
- งานตั้งเสาโครงสร้างโถงครัวขึ้นใหม่แทนเรือนไทยหลังเดิมเพื่อรับโครงหลังคาโรงครัวที่พาดอยู่โดยรอบทุกด้านให้ใช้งานได้ดังเดิม
- งานประกอบเรือนไทยกลับตั้งเดิมบนฐานรากใหม่และต่อเติมองค์ประกอบของเรือนไทย โดยย้ายเรือนไปตั้งที่ด้านข้างอาคารหอนั้น ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของวัด ในบริเวณที่เปิดมุมมองให้ผู้คนในชุมชนสัญจรผ่านไปมาเป็นประจำ
- งานปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบตัวเรือน “ศูนย์ข้อมูลชุมชนวัดบางอ้อยช้าง”

งานรื้อถอนเรือนไทย

งานโครงสร้างโถงครัวใหม่

งานสร้างเรือนในที่ใหม่

งานปรับปรุงภูมิทัศน์

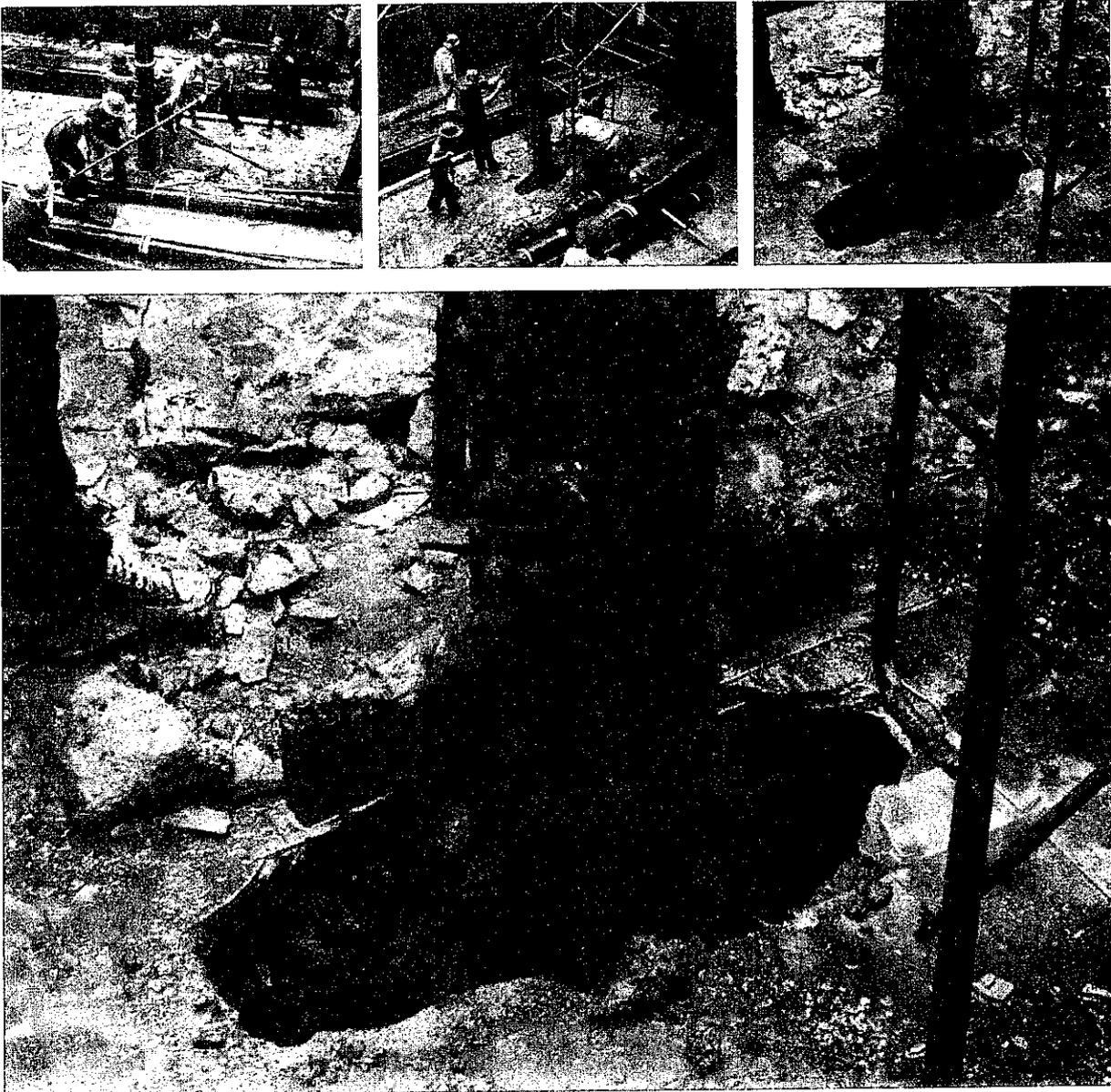
รูปที่ 3. ภาพถ่ายบรรยากาศการปฏิบัติงานโดยรวม

3. ความที่น่าสนใจทางวิชาการด้านวิศวกรรม สถาปัตยกรรม และประเพณีฉลองขึ้นเรือนใหม่

3.1 ระบบฐานรากของเรือน

นับเป็นโอกาสอันดีของงานรื้อถอนเรือนที่ทำการอนุรักษ์ ที่ทำให้ได้ทราบข้อมูลทางวิศวกรรมเกี่ยวกับฐานรากของเรือนไทยโบราณ ซึ่งแตกต่างไปจากฐานรากแบบ “กงพัด และ วัว” หรือแบบ “ระ” ที่ใช้สำหรับเรือนที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มริมน้ำที่ปรากฏในตำรา^๑ ฐานรากของเรือนไทยหลังนี้มีลักษณะผสม ทั้งกงพัดและเสาเข็มที่ใช้แรงพยุ้งผิวหรือแรงฝัดรอบพื้นที่ผิวของตัวเสาเข็มช่วยรับน้ำหนัก (friction pile) สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาทางการช่างเชิงวิศวกรรมและพัฒนาการของระบบฐานรากเรือนไทย

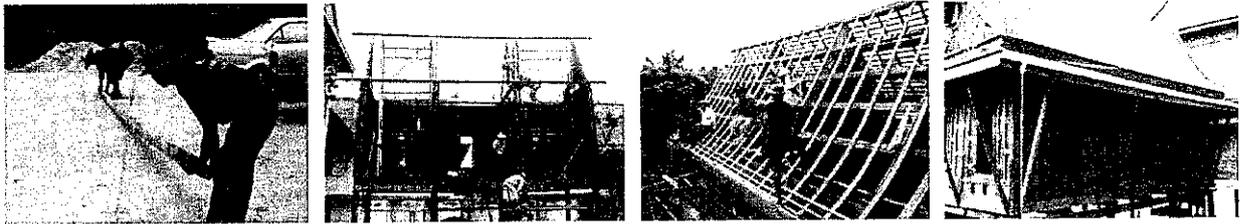
คณะช่างได้ใช้รอกสาวเสาเรือนที่จมอยู่ในดินขึ้น ลึกลงไปประมาณ 1 เมตร ได้พบ “กงพัด” สอดอยู่ในเสาขนาดหน้าไม้ประมาณ 5X12 ซม. ยาวประมาณ 80-90 ซม. เมื่อใช้รอกสาวเสาเรือนขึ้นต่อไปพบว่า ความยาวของเสาที่จมอยู่ในดินทั้งหมดยาวประมาณ 3.00 ม. เสาเดี่ยวล่างทุกต้นนอกจากจะทำหน้าที่เป็นเสาเรือนแล้วยังทำหน้าที่เป็นเสาเข็มด้วย

รูปที่ 4. ภาพถ่ายงานถอนเสาเรือนที่ทำการอนุรักษ์ แสดงให้เห็นเทคนิคการใช้ระบบฐานรากแบบ “กงพัด” ร่วมกับ “เสาเข็ม”

รูปที่ 5. องค์ประกอบเรือนที่ทำการอนุรักษ์

รูปที่ 6. ลักษณะความแอ่นตกท้องช้างของ ออกไก่ และเชิงกลอน

3.2 สัดส่วนสัมพันธ์ผังของตัวเรือน

ในระหว่างควบคุมการดำเนินงานหรือและประกอบเรือนกลับนั้นผู้เขียนมีโอกาสดำเนินที่ขนาดองค์ประกอบตัวเรือนต้นแบบอนุรักษ์ไว้เพื่อศึกษาวิเคราะห์สัดส่วนสมดุลงดงามของตัวเรือน ในการนี้เพื่อให้มองเห็นภาพสัดส่วนและเข้าใจง่าย จึงทดลองใช้ระบบตารางขนาดพิกัด 0.50 ม. X 0.50 ม. ซึ่งมีค่าเท่ากับ 1 คอก X 1 คอก ของหน่วยวัดแบบช่างไทยโบราณ เข้ามาใช้ในการวิเคราะห์สัดส่วน ทฤษฎีระบบตารางนี้ประยุกต์มาจากผลงานวิจัยเรื่อง “สถาปัตยกรรมอุโบสถสายสกุลช่างอยุธยา” และบทความเรื่อง “ปฏิสัมพันธ์ 8 วัดกลางวรวิหาร อ.เมืองฯ จ.สมุทรปราการ”⁴ ฝาเรือนที่กั้นอยู่โดยรอบเสาเรือนทั้ง 3 ห้อง มีขนาดความกว้างวัดที่ตีนฝาได้ดังนี้ (กรุณาดูภาพลายเส้นที่ 2 และ 3 ในหน้าถัดไปประกอบ)

ฝาประจำห้องและฝาเขียน⁵ (ฝาหมายเลข 3,4,5,9,10 และ 8) มีขนาดความกว้าง 2.75 ม.

ฝาหุ้มกลอง 2 ด้านละ 2 กะแบะ (ฝาหมายเลข 1,2 และ 6,7) มีขนาดความกว้าง 1.79 ม.

ฝาเสี้ยว หรือ ฝากระเบื้อง (ฝาหมายเลข 11 และ 12) มีขนาดความกว้าง 2.47 ม.

3.2.1 วิเคราะห์ขนาดสัดส่วน

3.2.1.1 ความยาวของตัวเรือนด้านรีทั้ง 3 ห้อง (จากริมเสาด้านนอก-ริมเสาด้านนอก) มีขนาดเท่ากับฝาประจำห้องหมายเลข 3,4,5 รวมกันคือ 8.25 ม. ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วนเท่าๆกัน มีค่าเท่ากับ 5 คอก 1 คืบ ในระบบช่างไทย

3.2.1.2 ความกว้างผนังด้านฝาหุ้มกลองและความกว้างของกระเบื้อง (จากริมเสาด้านนอก-ริมเสาด้านนอก) มีขนาดความกว้างรวมเท่ากับ 6.00 ม. ($1.79+1.79+2.47$ - ความหนาของฝา 0.05) สามารถแบ่งออกเป็น 12 ส่วนๆละ .50 ซม.เท่าๆกัน หรือมีค่าเท่ากับ 12 คอก ในระบบไทยโบราณ (กรุณาดูภาพลายเส้นที่ 2 และ 3 ประกอบ)

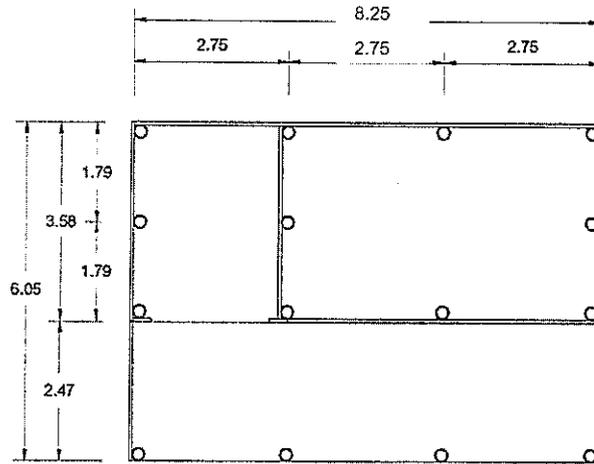
3.2.1.3 สัดส่วนความกว้างต่อความยาวของผังเรือนโดยรวม มีค่าเท่ากับ 12 ต่อ 16.5 (1.375) มีค่าใกล้เคียงมากกับสัดส่วนลงตัวแบบตัวเลขง่ายๆซึ่งเป็นสัดส่วนนิยมแบบช่างไทยโบราณ คือ 5 ต่อ 7 (1.4) (กรุณาดูภาพลายเส้นที่ 2 ประกอบ)

3.2.1.4 ขนาดความสูงของเรือนด้านฝาหุ้มกลอง ทั้งเดี่ยวส่างและเดี่ยวบนจรดแผงหน้าจั่ว ขนาดความกว้างของตัวเรือนรวมความกว้างพาไล มีค่าเท่ากับความสูงของเดี่ยวล่างรวมเดี่ยวบน (กรุณาดูภาพลายเส้นที่ 4 และ 5 ประกอบ)

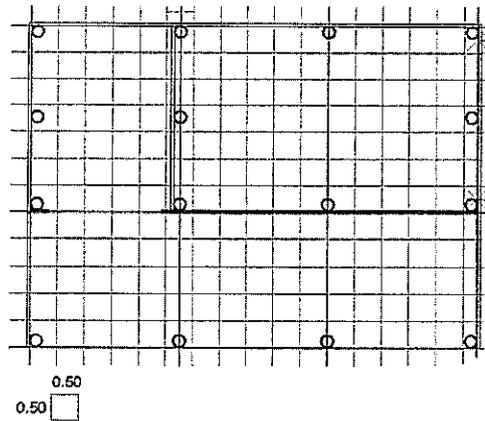
3.2.1.5 ความกว้างต่อความสูงของตัวเรือนมีสัดส่วนเท่ากับ 12 ต่อ 17 (1.4) หรือประมาณ 5 ต่อ 7

3.2.1.6 ความสูงของแผงหน้าจั่วมีค่าเท่ากับ หักสามทิ้งหนึ่งไซซ์ขึ้น (ถือเอาชื่อเป็นหลัก หัก คือ แบ่ง, หึ่ง คือ ลด, ไซซ์ขึ้น คือ เพิ่มเป็นวิธีการคิดคำนวณความสูงหน้าจั่ว⁶ ซึ่งแตกต่างกันไปตามความพึงพอใจของนายช่าง)

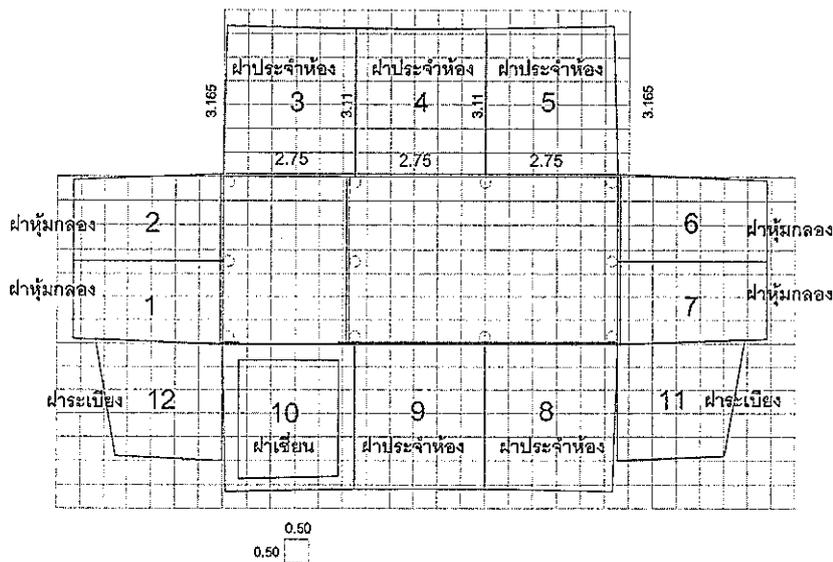
3.2.1.7 ความยาวของตัวเรือน 3 ห้อง มีค่าเท่ากับความสูงของเดี่ยวล่างจรดยอดอกไก่

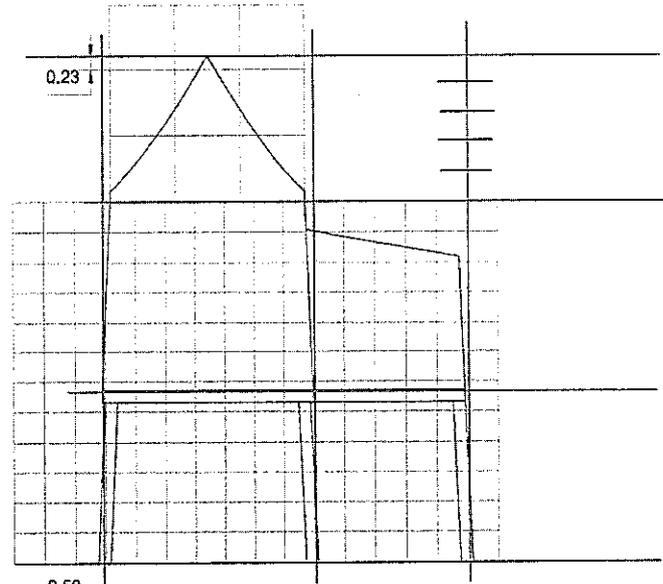
ภาพลายเส้นที่ 1. ผังพื้นเรือนที่ทำการอนุรักษ์

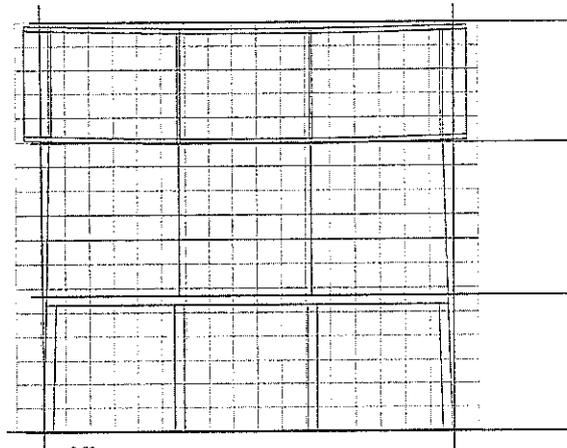
ภาพลายเส้นที่ 2. วิเคราะห์สัดส่วนผังพื้นเรือนด้วยระบบตารางขนาดพิกัด 0.50 ม. x 0.50 ม.

ภาพลายเส้นที่ 3. วิเคราะห์สัดส่วนฝ้าเรือนด้วยระบบตารางขนาดพิกัด 0.50 ม. x 0.50 ม.

0.50 0.23 ภาพลายเส้นที่ 4. วิเคราะห์สัดส่วนสัมพันธ์ทรงงามตัวเรือนด้านฝาหุ้ม

0.50 0.50 ภาพลายเส้นที่ 5. วิเคราะห์สัดส่วนสัมพันธ์ทรงงามตัวเรือนด้านรี

เคล็ดลับความสัมพันธ์ทรงงามของรูปทรงเรือน นอกจากระนาบเอียงของฝาเรือนที่แนบติดกับเสาเรือนที่ล้มเข้าหากันแล้ว แนวเส้นของสันนอกไก่ที่หย่อนตักท้องข้างเล็กน้อยที่ปรากฏแก่สายตา เป็นความละเอียดอ่อนทางการช่างที่จงใจสร้างขึ้น มิได้เกิดจากความแน่นอนตัวตามธรรมชาติของวัสดุ ทั้งนี้มิใช่แต่เพียงอกไก่เท่านั้น ยังรวมไปถึงแนวแปหัวเสาทั้งสอง ในส่วนฝาเรือนก็เช่นกัน พบว่าขนาดของฝาเรือนชั้นที่ 3-4-5 นั้น มีขนาดความสูงไม่เท่ากันโดยตลอด ความสูงของกรอบฝาเรือนห้องกลางจะมีขนาดสูงน้อยกว่ากรอบฝาเรือนห้องริมที่ขนาดอยู่ทั้งสองข้าง มีการหักลดความสูงออกเพื่อให้ติดตั้งได้ลงตัวความหย่อนของแนวแปหัวเสาด้วยเช่นกัน ในส่วนของเชิงกลอนที่ผูกก่อนเมื่อทำขึ้นใหม่ต้องคว้านให้ตักท้องข้างจึงจะประกอบกลับเข้ารูปชายคาเดิมได้สนิท

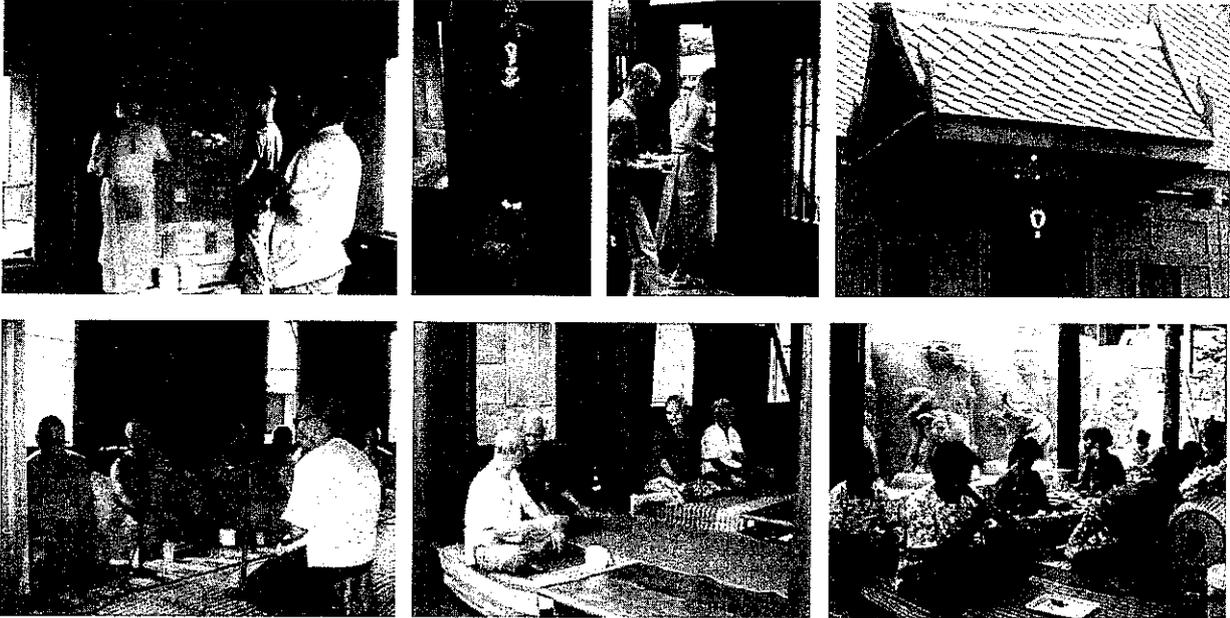
3.3 ประเพณีขึ้นเรือน

เมื่อการดำเนินการก่อสร้างเรือนได้เสร็จสิ้นลงพร้อมส่งมอบงาน คณะทำงานก่อสร้างเรือนมีความประสงค์จะทำบุญเลี้ยงพระเพลตามกำลังศรัทธาเพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลแก่ดวงวิญญาณของเจ้าของเรือนและเจ้าที่เจ้าทาง ซึ่งเป็นที่น่ายินดีมากที่สุดที่ทางคณะกรรมการชุมชนวัดบางอ้อยช้างเห็นพ้องที่จะจัดพิธีฉลองขึ้นเรือนใหม่ตามประเพณีนิยมของชุมชนฯ ไปพร้อมกัน ในวันอาทิตย์ที่ 28 สิงหาคม 2548 ในโอกาสนี้ คณะกรรมการชุมชนวัดบางอ้อยช้างได้มีมติตั้งชื่อเรือนว่า “เรือนนันทศรีวิบูลย์” ซึ่งมีที่มาจากนามของ ท่านพระมหาวิบูลย์ ฉายา ธมมโชโต (พระครูนนทศรีวิบูลย์) อดีตเจ้าอาวาส

วัดบางอ้อยช้าง องค์ที่ 9 และ เจ้าคณะอำเภอบางกรวย ซึ่งขณะนั้นชราภาพมากแล้ว แต่ความศรัทธาของผู้คนในชุมชนยังคงมีต่อท่านไม่เสื่อมคลาย

ก่อนหน้าวันฉลองจริง ทางวัดได้อัญเชิญแม่เจดิมขวัญซึ่งเสกโดยหลวงปู่ (อดีตเจ้าอาวาส) เจิมที่เสาดั้งตันที่อยู่ด้านในฝาประจันห้องและที่ฝาบานประตูห้องทั้งข้างนอกและข้างในพร้อมผูกผ้า 3 สี ไว้ที่เสาดั้งตันดังกล่าว เพื่อความเป็นสิริมงคล

บรรยากาศในวันฉลองเรือน นอกจากจะได้รับฟังเสียงสวดมนต์ของพระสงฆ์บนเรือนแล้ว ยังมีเสียงปี่พาทย์ที่นั่งบรรเลงอยู่ใต้ถุนเรือนโดยฝีมือของนักเรียนตัวน้อยๆ จาก โรงเรียนวัดบางอ้อยช้าง ก้องกังวานไปทั่วบริเวณพิธี

รูปที่ 7. ภาพบรรยากาศ วันเจดิมขวัญ และ วันทำบุญฉลองขึ้นเรือน

ผู้มาร่วมงานหลายท่านต่างพากันขึ้นขึ้นชมเรือน หนึ่งในจำนวนนั้น คือ นางอำนวย แฝ้วสกุล ผู้เป็นทายาทเจ้าของเรือนรุ่นลูก (ลูกคนที่ 4) ปัจจุบันอายุ 71 ปี เมื่อนางได้เห็นหลายมือของบิดาบนบานหน้าต่างระเบียงที่เขียนด้วยดินสอพอง บันทึกรวันเดือนปีเกิดของลูกๆ นางอุทานเสียงดังว่า “อำนวย วันอังคาร แรม ๓ ค่ำ เดือนนี้ ปี่จ่อ นี่วันเกิดฉัน”

รูปที่ 8. นางอำนวย แฝ้วสกุล ทายาทเจ้าของเรือน

4. ความสำเร็จของโครงการ

ความสำเร็จของการดำเนินโครงการสาธิตอนุรักษ์เรือนไทยในแหล่งมรดกวัฒนธรรม “คลองอ้อมนนท์ จังหวัดนนทบุรี” ที่ประสงค์ให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกถึงคุณค่าของ “เรือนไทยโบราณ” ด้วยการดำเนินงานก่อสร้างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 90 วัน ที่มีผู้เฝ้าผู้แก่วัยชราที่เป็นที่นับถือของชุมชนหลายท่านได้แวะเวียนมาชมการปฏิบัติงานของคณะช่างอยู่ไม่ขาด อีกทั้งการที่สมาชิกของชุมชนที่อาศัยอยู่ติดเขตวัดตลอดจนผู้ที่ต้องเดินทางผ่านไปมาอาศัยทำน้าของวัดได้เห็น

ภาพการปฏิบัติงาน ค่อยๆดำเนินไปจากพื้นที่ว่างเปล่าจนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์เป็นเรือนหลังใหม่อันสว่างงาม การจัดแสดงประวัติความเป็นมาของตัวเรือนและประวัติย่อพร้อมภาพบุคคลผู้อาวุโสของชุมชนในหัวเวลานั้น มีผลดีทางด้านจิตใจต่อผู้คนในชุมชนเป็นอย่างมาก ประเมินได้จากความร่วมมือร่วมใจกันเป็นหนึ่งเดียวของบุคคลต่างสถานะภาพของชุมชนในการร่วมกันจัดงานฉลองขึ้นเรือนใหม่

ความประทับใจที่มีอาลัยได้เลยในวันฉลองขึ้นเรือนใหม่ คือใบหน้าอันแสดงถึงความปิติยินดีของผู้คนในชุมชนซึ่งมาร่วมฉลอง “เรือนนันทศรีวิบูลย์” เรือนหลังงามอันเป็นที่อยู่อาศัยของครอบครัว “พุ่มนิมิต” เรือนหลังงามอันเป็นสถานที่แห่งความยินดีของการเกิดและสถานที่แห่งความเศร้าของการจากไปของสมาชิกในครอบครัวคนแล้วคนเล่า เรือนหลังงามที่ถูกเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยให้เป็นโรงครัวของวัดมากกว่า 50 ปี เรือนหลังงามที่ถูกบดบังด้วยสิ่งก่อสร้างรกรุงรัง บัดนี้ได้รับการบูรณะต่อเติมเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยอีกครั้งเพื่อเผยแพร่ “คุณค่าศิลปะสถาปัตยกรรมในพื้นที่คลองอ้อมนนท์จังหวัดนนทบุรี”

เอกสารอ้างอิง

- [1] ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง “รายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 2 โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในพื้นที่คลองอ้อมนนท์ จังหวัดนนทบุรี”
- [2] ฤทัย ไจจรงค์, รศ., เรือนไทยเดิม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543)
- [3] วัชรวิ วัชรสินธุ์ “สัดส่วนสัมพันธ์เชิงดงามในงานสถาปัตยกรรมไทย ศึกษาจาก สถาปัตยกรรมอุโบสถ (สายสกุลช่างอยุธยา)” (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2551)
- [4] วัชรวิ วัชรสินธุ์ “ภูมิสงฆ์คณะ 8 วัดกลางวรวิหาร อ.เมืองฯ จ.สมุทรปราการ” วารสารวิชาการเล่มที่ 1 ประจำปี พ.ศ. 2551 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- [5] พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ช-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพฯ : บริษัทด้านสหวิชาการพิมพ์ จำกัด, พ.ศ. 2550)
- [6] ล้อม เฟิงแก้ว และ บัวไทย แจ่มจันทร์ “กระสวนวัดยาง” อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระเทพวงศาจารย์ (อินทร์อินทโชโต) ณ เมรุวัดยาง อำเภอเมืองฯ จังหวัดเพชรบุรี วันเสาร์ที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2530

ประวัติผู้เขียน

วัชรวิ วัชรสินธุ์, รศ., ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ปริญญาตรี สด.บ. สาขาสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ปริญญาโท ศศ.ม. สาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ
วิทยานิพนธ์ (ตีพิมพ์) เรื่อง “สถาปัตยกรรมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม”

ผลงานทางวิจัย

- พ.ศ.2525 “โครงการพัฒนาหมู่บ้านข้าง ต.บ้านกระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์”
- พ.ศ.2537 “สถาปัตยกรรมภูมิสงฆ์ วัดกลางวรวิหาร อ.เมืองฯ จ.สมุทรปราการ”
- พ.ศ.2543 “สถาปัตยกรรมศาลาการเปรียญ”
- พ.ศ.2545 “สถาปัตยกรรมวัดชุมชนนิภาอาราม”
- พ.ศ.2546 “สถาปัตยกรรมภูมิสงฆ์ ณ วัดที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระประสงค์ทรงสร้างขึ้น เพื่อทำผาติกรรมถ่ายพระราชวังเมืองลพบุรี”
- พ.ศ. 2546 “สถาปัตยกรรมอุโบสถ (สกุลช่างอยุธยา)”
- พ.ศ. 2547 “สถาปัตยกรรมวิหาร (สกุลช่างอยุธยา)”
- พ.ศ. 2548 “สถาปัตยกรรมวิหาร (สกุลช่างสุโขทัย)”
- พ.ศ. 2550 “สถาปัตยกรรมหอพระไตรปิฎก”